

BEŽNÝ ŽIVOT STARÝCH RIMANOV

Bežný život starých Rimanov

BEŽNÝ ŽIVOT STARÝCH RIMANOV

ANDOKOVÁ, Marcela – HRNČIAROVÁ, Daniela (eds.). *Bežný život starých Rimanov*. Bratislava: IRIS, 2020, 415 s. ISBN 978-80-8200-064-4.

Rímska ríša – impérium, ktoré napriek dávnej minulosti vyvoláva údiv a rešpekt u historikov aj širokej verejnosti. Je pozoruhodné, ako sa Rimania dokázali presadiť popri mocných susedných ríšach. Gréci síce zakladali osady, kolonizovali spolu s Feničanmi Stredozemné more a objavili strategickú výhodu stredomorskej geopolitickej osi, boli to však až Rimania, ktorí dokázali zjednotiť a pretvoriť oblasť Stredozemného mora

do ucelenejšieho impéria. O Rímskej ríši sa dozvedáme nielen z antických písomných prameňov, ale aj z prác neskorších historikov, ktorí neraz podľahli ideovým trendom doby. Do popredia vstupovali faktografické práce, ktorých cieľom bol skôr chronologický sled vojenských konfliktov a turbulentných zmien. S nástupom a rozvojom nových vedných disciplín, ako je napríklad archeológia alebo etnológia, sa paradigma písania dejín posunula k novým otázkam, ktoré nám ponúkajú odpovede na otázky každodenného života v Ríme.

Vysokoškolská učebnica *Bežný život starých Rimanov* ponúka odpovede na

otázky každodennosti života. Kniha vyšla v roku 2020 z prostredia Univerzity Komenského v Bratislave a Katolíckej univerzity v Ružomberku ako dielo kolektívu autorov Marcely Andokovej, Mareka Babica, Ľudmily Eliášovej Buzássyovej, Daniely Roškovej a Pavla Valachoviča. Recenzovaná kniha zaujme už svojim názvom, keďže pokrýva v našom kontexte nezvyčajnú tému. Vydanie tejto obsahovo hutnej knihy potvrdzuje stály záujem verejnosti o Rímske impérium. Kniha je rozdelená na štrnásť kapitol a ponúka širokú paletu tém od rodinného života, bývania, sexuálneho života, štruktúry obyvateľstva, rímskej

kuchyne, vzdelávania, ako aj ďalších tém rímskej každodennosti. Pred začatím každej kapitoly upúta pozornosť čitateľa krátky latinský citát z pera klasických autorov. Pod latinským znením sa nachádza slovenský preklad. Preto, aj keď čitateľ nerozumie latinčine, neujde mu plnohodnotný zážitok. Nasleduje súvislý text k danej problematike, po ktorom je v závere zhrnutá literatúra pre rozširujúce štúdium. Pri príspevkoch nie sú uvádzaní autori, čím je pre nás ťažšie identifikovať pisateľa.

Prvá kapitola sa venuje prameňom k rímskym reáliám. Autor analyzuje obsahové rozdelenie prameňov, hodnotí ich samotnú autenticitu a výpovednú hodnotu. V kapitole sú uvedené aj viaceré pramene, ktoré sa už nezachovali. Pisateľ tejto kapitoly určuje pramene podľa ich povahy ako primárne a sekundárne. Ďalej charakterizuje spôsob zachovania prameňov, poukazuje na význam numizmatiky a ďalších pomocných vied. Našu predstavu o každodennom živote vyjadrujú nielen písomnosti, ale aj archeologické nálezy. Táto veda síce nedokáže v plnej miere nahradiť históriu, ale v dôležitých otázkach dokáže dotvoriť a vysvetliť zložitý obraz antickej spoločnosti.

Nasleduje kapitola o charakteristike

obyvateľstva. Autor odpovedá na otázky kto bol občan starovekého Ríma, kto mal politické práva a vysvetľuje, ako mohol občan tieto politické práva získať alebo aj stratiť. Zostavovateľ sa nevyhol ani problematike otrokárstva v antickom Ríme. V tejto časti je stručne vysvetlené, ako sa človek mohol stať otrokom, aký bol jeho život a občianske práva. Túto kapitolu mohla obohatiť stručná komparácia otroctva v Ríme a otroctva v období novoveku, keďže súčasný čitateľ nemusí vnímať viaceré rozdiely.

Ďalšia kapitola sa venuje problematike bývania v Ríme. Je to pomerne netradičná téma, keďže nepatrí k najvyhľadávanejším. Tvorca kapitoly verne opisuje život bohatých, ale aj bežných Rimanov, vykresľuje v akých domoch bývali a taktiež organizáciu života v samotnom Ríme. Dedičstvo rímskej architektúry môžeme sledovať na základe viacerých zachovaných pamiatok dodnes. Z kapitoly vyplynuli viaceré podobnosti medzi našou a rímskou kultúrou. Príkladom sú poschodové domy (*insula*) alebo obytné príbytky na vidieku (*villa*).

Zaujímavým aspektom života Rimanov je téma rímskej kuchyne, ktorá sa vyvíjala v priebehu času. Rímania sa totiž stravovali inak počas republiky a inak za cisárstva. Základom stravy bola obil-

Hadriánova vila, Námorné divadlo, Tivoli

Autor: Tango7174

Licencia: CC BY-SA 4.0

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f0/Lazio_Tivoli2_tango7174.jpg

ninová kaša. Vojaci sa zúčastňovali výbojov na Blízkom východe a priniesli odtiaľ viaceré prvky orientálnej kuchyne. V dôsledku toho sa medzi Rimanmi rozšírilo labužníctvo, najmä medzi bohatými vrstvami rímskej spoločnosti. Jedlo bolo už estetickéjšie na pohľad.

Piata kapitola sa venuje rímskej rodine. Autori charakterizujú rímsku spoločnosť z pohľadu sociálnych, rodinných a politických aspektov. Základnou jednotkou rímskej spoločnosti bola rodina, na čele ktorej stál otec (*pater*). Ten mal absolútnu moc nad svojou manželkou, deťmi a otrokmi. Rímska rodina sa vyznačovala silným konzervatívizmom – hlbokou úctou k tradíciám. Po opise rímskej rodiny sa venujú organizácii rímskej spoločnosti. Samotná organizácia impéria sa podobne ako kuchyňa menila v priebehu času. S tým súvisí aj postupné vymáhanie práv plebejcov, resp. vzhľadom na zväčšujúcu sa rímsku ríšu i otázka, kto je skutočným rímskym občanom.

Na kapitolu o rodine nadväzuje kapitola venujúca sa sexu a sexuálnej morál-

ke Rimanov. Autor v jej úvode konštatuje, že súčasná kultúra je ovplyvnená kresťanstvom. Rímska spoločnosť sa však vyvíjala už pred príchodom kresťanstva, a preto niektoré spoločenské normy antického Ríma sú nezlučiteľné s etikou 21. storočia. Autor medzi takéto normy zaraďuje napríklad detskú prostitúciu. Taktiež je zaujímavé, že rímska kultúra nepoznala slovo pre homosexuálny a heterosexuálny styk, pretože pri otázke pohlavného styku nebola dôležitá etická norma, ale spoločenské postavenie.

V ďalšej časti analyzujú význam, rozsah a obsah vzdelania, ktoré bolo, ako konštatujú, z väčšej časti importované z Grécka. Grécko výraznou mierou ovplyvnilo samotnú rímsku spoločnosť (s. 193). Ďalšia z kapitol sa venuje jednému zo symbolov vyspelosti rímskej civilizácie - rímskym kúpeľom a akvaduktom. Autor kapitoly oboznamuje čitateľa s niektorými typmi kúpeľov, poukazuje na ich funkciu a význam pre rímsku spoločnosť. Pri analýze kúpeľov boli použité viaceré obrazové prílohy. Pre lepšiu predstavu čitateľa by bolo žiaduce, aby k ich opisu bol priložený aj pôdorys. Rimania nepoznali adekvátne prostriedky na dlhodobé čistenie bazénov, a tak museli vodu v kúpeľoch vymieňať každý deň. Autori sa zmieňujú aj o lekárstve v Ríme. Tento odbor bol dlhodobo kritizovaný a označovaný za import gréckej kultúry.

V jedenástej kapitole je spracovaná problematika náboženstva. Rímske náboženstvo sa vytvorilo na základe každodenného života, z čoho vznikol pestrý zástup bohov, ktorí mali

presne vymedzenú oblasť svojho vplyvu. Funkciu kňaza v rodine vykonával otec. Autor sa zaoberá náboženským kultom uprostred rodiny, pozornosť venuje ochranným božstvám, pohrebom a starostlivosti o zomrelých. Informuje nás o náboženských úkonoch, rímskych chrámoch, popisuje kňazskú hierarchiu a rozoberá náboženskú reformu cisára Augusta. Taktiež sa venuje aj iným božstvám, ktoré sa v súvislosti s jej rozpínavosťou implementovali do Rímskej ríše. Východným orientálnym náboženstvám politické elity nedôverovali a videli v nich posolstvo politického a sociálneho rozvratu. V rímskom náboženstve bolo len málo etických prvkov a duchovného obsahu. Zabezpečovalo skôr poriadok v štáte a dávalo hranice rímskemu ľudu. Orientálne náboženstvá a kulty boli v obľube, pretože ponúkali víziu cieľa a šťastnú budúcnosť. Autor si

taktiež všíma podobnosť medzi kresťanstvom a kultom Mithru. Správne upozorňuje na spoločné črty medzi Mithrom a Ježišom Nazaretským, avšak bolo by vhodné uviesť aj rozdielnosti, pretože na neinformovaného čitateľa to môže pôsobiť mätúco. Na príklade Mithrovho kultu taktiež potvrdzuje, že armáda bola nositeľom informácií a zmien. Napriek možným presahom cieľov kapitoly by bolo zaujímavé dozvedieť sa o podobnostiach a rozdieloch pohrebného rítu našej a rímskej kultúry.

Čitateľa môže zaujať kapitola venujúca sa poverčivosti a mágii. Spiritualita totiž predstavovala dôležitú súčasť bežného života rímskej spoločnosti. Pre moderného človeka je takýto spôsob uvažovania cudzí, keďže v dôsledku vplyvu osvietenstva je spiritualita v 21. storočí vytláčaná z verejného priestoru do súkromnej sféry. Predsa sa však

Neskorá rímsko-republikánska banquetová scéna na freske z Herculaneum
 Autor: Yann Forget
 Zdroj: Wikimedia Commons

Pohľad na amfiteáter v Pompejach

Autor: Jebulon

Zdroj: Wikimedia Commons

Licencia: CCOä

Zdroj: Public Domain

dozvieme o viacerých podobnostiach, resp. prvkoch spirituality, ktoré sú prítomné aj dnes. Príkladom je veštenie, horoskopy alebo sledovanie astrologických znamení.

Ďalšia téma nadväzuje na predchádzajúcu kapitolu, pretože analyzuje čas v antickom Ríme. Kalendáre sa podľa legiend začali používať už od Romula, neskôr upravil kalendár Numa Pompilius a k veľkej reforme došlo počas vlády Iulia Caesara, keď rok 46 pr. n. l. mal až 455 dní. Autor taktiež porovnáva vnímanie dňa v rôznych kultúrach. Rimania počítali deň od polnoci do polnoci, v Babylone sa meral od východu Slnka po nasledujúci východ a v Grécku zasa od západu po nasledujúci západ Slnka. Pri zmienke o vodných hodinách by bol vhodný nielen opis, ale aj obrázok, aby si čitateľ mohol utvoriť lepšiu predstavu ich fungovania. Autor sa taktiež zmie-

ňuje o pôvode sviatku Vianoce, ktorý pripadol na pôvodný rímsky sviatok *Saturnalis*. Z textu sa čitateľ dozvie, že vianočné sviatky majú korene v pradávnom poľnohospodárskom sviatku roľníkov Apeninského polostrova. Posledné dve kapitoly sa venujú politickým inštitúciám a rímskej armáde.

Čitateľovi sa dostáva do rúk jedinečná obsahovo podnetná publikácia, ktorá spracováva širokú problematiku. Postupne, kapitolu za kapitolou, sa čitateľ oboznamuje s rôznymi aspektmi života Rimanov. Pozitívne hodnotíme, že každá kapitola pracuje s antickými prameňmi. Tie sú preložené z latinského alebo gréckeho jazyka do slovenského jazyka, čím sa text stáva dostupným aj pre bežného čitateľa. Autori dobre poznajú dostupné pramene, ktoré buď uviedli v závere kapitoly alebo priamo v texte. Pre prípadné rozšírenie obzorov môže čitateľ siahnuť po literatúre uvedenej na konci každej kapitoly. Poznámky pod čiarou obsahujú stručné vysvetlivky k textu, napríklad význam latinských slov, ale nezahŕňajú odvolávky

na literatúru. V publikácii sa nachádza bohatá obrazová príloha. Pri niektorých kapitolách, ako napríklad rímske kúpele a akvadukty, rímska kuchyňa a bývanie, predstavujú obrázky dôležitú súčasť publikácie. Niektoré obrazové prílohy sú však príliš malé a mohli byť spracované vo väčšom formáte.

Po obsahovej stránke sa dá knihe len ťažko niečo vyčítať. Daná monografia je však len úvodom do rímskej kultúry, nie hĺbkovou štúdiou jednotlivých fenoménov. Okrem obrazovej prílohy a samotného textu sa v publikácii na okrajoch strán uvádzajú rôzne vysvetlivky, ktoré dotvárajú vlastný text. Pozitívne hodnotíme zaradenie menného a vecného indexu ako aj dvoch vedomostných kvízov v podobe QR kódu.

Publikácia je určená nielen študentom histórie, ale aj pre širokej verejnosti. Môžeme ju jednoznačne odporučiť každému záujemcovi o dejiny antiky, západnej civilizácie, starovekého Ríma a rímskej spoločnosti.

Samuel Červeňanský